

KUR'AN ve HADİSLERDE BELÂ KAVRAMININ ANLAM ALANI ÜZERİNE SEMANTİK BİR İNCELEME

Yrd. Doç. Dr. Yusuf ÇELİK*

ÖZET

Bu çalışmamızda dilimizde çok kullandığımız ve Kur'an'da sık geçen "belâ, cezâ, fitne, musibet ve azab" kelimeleri üzerinde durduk. Bu kelimeler arasında anlamsal benzerliklerin yanı sıra, kullanımda bazı farklılıkların da olduğunu tespit ettik.

Sözünü ettiğimiz kelimeler dilimize kök saldıklarından, Türkçe'deki anlamlarını verdikten sonra Arapça anlamlarını verdik. Daha sonra sözü edilen kelimeleri ayet ve hadisler ışığında incelemeye devam ettik.

Böyle bir çalışma ayrıca, dil kültürümüzün İslam kültüründen ne derece etkilendiğini göstermesi bakımından da anlamlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler : Belâ, Cezâ, Fitne, Musibet, Azab, Dil, Kültür.

ABSTRACT

A Semantic Analysis On Meaning Field Of Belâ Concept in The Qur'an And Hadiths

This study is intended to focus on "belâ, cezâ, fitne, musibet ve azab" concepts, which we often use in our daily life, and which frequently take place in Quran. We have determined that along with semantic similarity of these words, there are some differences as well.

Because of the fact that the above-mentioned words are used naturally in our language, we included their Arabic meanings after Turkish meaning. Then, we tried to analyze these words in the light of verses and hadiths.

This study is also significant because it indicates the extent our language culture is affected by Islamic culture.

Key Words: Belâ, Cezâ, Fitne, Musibet, Azab, Language, Culture.

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı (e-posta:yusufcelik@atauni.edu.tr).

Giriş

Güzel dilimizde ve dilin kullanımlarının tezahür ettiği sosyal hayatımızda önemli bir yer tuttuğunu ve Kur'an'da çeşitli vesilelerle sıkça tekrarlandığını gördüğümüz *belâ*, *cezâ*, *fitne*, *musibet* ve *azab* kelimeleri arasında ilk bakışta anlam yönünden bazı benzerlikler olduğunu tespit ettik. Ayet ve hadisler ışığında bu kelimeleri dikkatlice incelediğimizde, anlamsal benzerliklerin yanı sıra temelde bazı farklılıkların bulunduğunu da gördük.

Sözünü ettiğimiz kelimeler dilimize kök saldıklarından, önce Türkçe'deki anlamlarını sonra da Arapça anlamlarını vermeyi gerekli gördük. Bu sayede adı geçen kelimelerin Türkçe anlamları ile Kur'an'daki anlamları arasındaki benzeşmeler ve farklılıklar da ortaya çıkacaktır. Böyle bir çalışmanın, dil kültürümüzün İslam kültüründen ne derece etkilendiğini göstermesi bakımından da anlamlı olacağı kanaatini taşımaktayız. Bu kısa girişin ardından tespit ettiğimiz kelimeleri incelemeye başlayabiliriz.

1-Belâ Kelimesinin Anlamı

Türkçe Sözlük'te *belâ* kelimesinin Arapça kökenli olduğu belirtildikten sonra anlamları şöyle sıralanmaktadır: 1- İçinden çıkılması güç, sakıncalı durum. 2- Büyük zarar ve sıkıntıya yol açan olay veya kimse. 3- Hak edilen ceza¹.

"البلاء" kelimesi, Arapça sözlüklerde ise "denemek ve sınamak" anlamlarına gelmektedir. Bu kelimenin "بلية, بلوى, belvâ, beliyye" şeklinde farklı masterları da bulunmaktadır. Belâ, (sınama) hayırda olabileceği gibi şerde de olmaktadır. Hayırda olursa "بلاء حسن", şerde olursa "بلاء سيئ" denilmektedir. Bu kökten gelen "الابلاء" kelimesi, "nimet vermek, iyilikte bulunmak" manalarına gelmektedir. Müfâale babından gelen "بالي" kelimesi, "övünmek, bir şeye önem vermek" anlamlarına gelmektedir². Müfredât'ta Râgıb İsfahânî (502/1108) *belâ* kelimesinin "eskimek" anlamına geleceğini kaydeder. Mesela, kedere de bedeni eskitip yıpratması sebebiyle mecazen *belâ* denmiştir. Bu kökten gelen "الابتلاء" kelimesi, "bir kişinin bilinmeyen gerçek yüzünü, olgun veya bayağı karakterini ortaya çıkarmak" anlamında kullanılır³. Ayrıca

¹ İsmail Parlatır v. dğr., *Türkçe Sözlük*, TDK. Yay., Ankara, 1998, I, 258-259.

² İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, Beyrut, 1990, XIV,83 vd.

³ İsfahânî, Râgıb, *Müfredat*, Tah. S. A. Davudî, Beyrut, 1992, s. 145.

“الابتلاء” kelimesi, “bir nesnenin halini bilmek için o nesneyi sınavıp imtihan etmek” şeklinde de açıklanmıştır⁴.

Belâ kelimesi (Tâhâ, 120), “Nihayet şeytan ona vesvese verip şöyle dedi: “Ey Adem! Sana ebedilik ağacını ve *yok olmayan* “لا يلبى” bir saltanatı göstereyim mi?” ayetinde, “yok olmak, zeval bulmak” manasında kullanılmıştır. Bir hadiste ise, “eskirmek, yıpratmak” anlamında “أبليت” kelimesi kullanılmıştır⁵.

Mütercim Asım Efendi de (öl.1235/1819) *Kamus Tercümesi*'nde *belâ* kelimesinin “eskirmek” anlamına geldiğini söylemektedir. Gam ve musibete *belâ* denmesi vücudu eskitip yıpratmasından dolayıdır, demiştir; buna ilaveten yolculukların getirdiği sıkıntıların ve zamanın kazandırdığı tecrübelerin, yıpratıp eskittiği kişiye “بلو” belvu'l-esfâr، الاسفار بلي beliyu'l-esfâr” denir. Bu kelimeler aynı zamanda, hayvanları gereği gibi bakıp onları tımar eden kimseler için de kullanılır⁶. Çünkü söz konusu kimseler de gördükleri bu işle denenmekte ve yıpranmaktadırlar.

a-Kur'an'da Belâ Kelimesi

Belâ kelimesinin türevleriyle birlikte Kur'an'da 30 kûsur yerde geçtiğini görmekteyiz. Bazı ayetlerde mazi, bazılarında ise muzari formlarında kullanılmıştır⁷. Kur'an'da *belâyı*, Allah'ın kullarını yetiştirmiş ve rûhen olgunlaşmış bireyler haline getirmesinin yollarından biri olarak görmek mümkündür. Allah, kullarını türlü belalarla sınadığını, *belâya* sabır göstermenin sonuç bakımından sevindirici olduğunu, birçok ayette bize haber vermektedir. Allah'ın kullarını türlü imtihanlara tabi kılmasında pek çok hikmetlerin bulunduğu kabul edilmektedir. Bu hikmetlerin bir kısmı dünyada anlaşılabilir, bir kısmı ahirete kalmaktadır. Dünyada olanlardan bir kısmının, insanların bazı gerçekleri daha iyi anlayıp kendilerine gelmelerine, dünya hayatının ve bu hayatta sahip olunan nimetlerin geçici olduğunu, kesin bir biçimde öğrenmelerine yardımcı olmaktadır.

İnsanlar, her gün pek çok belaların yaşandığını gördüğü halde gereği gibi ibret alamamaktadır. Şahit oldukları veya duydukları olayları hep başkalarını ilgilendiriyormuş gibi algıladıklarından, gerçekleri kabullenmeye yavaş yavaş hayli zorluk çekmektedirler. Ama hepimiz şunu iyi biliyoruz ki; cefa çekmeyenler sefayı, hastalık çekmeyenler şifayı, ayrılık çekmeyenler vuslatı, buhrana düşmeyenler necatı, felaketi

⁴ Asım Efendi, *Kamus Tercümesi*, İstanbul 1305,IV,879-880.

⁵ Tirmizi, *Zühd*, 31- Tefsiru'l-Kur'an, 89.

⁶ Asım Efendi, IV,879-880.

⁷ Abdalbaki, M. Fuad, *el-Mu'cemu'l-Müfehres*, b-l-y md., İst.,1990, s. 135-136.

yaşamayanlar saadeti gereği gibi bilememektedirler. Şurası da muhakkak ki, Allah'ın kulunu bela ile imtihan etmesi, kuluna ilgisinin bir sonucudur.

Allah Kur'an'da kullarını imtihan ettiğini pek çok ayette açıklamıştır: “Hükümler elinde olan Allah, yücedir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir. O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için, ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.”⁸; “Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele. Onlar; başlarına bir musibet gelince, “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz” derler.⁹; “ O, sizi yeryüzünde halifeler (oraya bakan kimseler) yapan, size verdiği nimetler konusunda sizi sınamak için bazınızı bazınıza derece derece üstün kılandır.¹⁰; “Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz. Ancak bize döndürüleceksiniz.¹¹; “Biz onları yeryüzünde parça parça topluluklara ayırdık. Onlardan iyi kimseler vardır. İçlerinde öyle olmayanları da vardı. Belki dönüş yaparlar diye de onları güzellikler ve kötülükler ile sınadık.¹²; “İnsan ise; Rabbi onu deneyip de, kendisine ikramda bulunduğu, ona bol bol nimetler verdiği, “Rabbim bana ikram etti” der. Ama onu deneyip rızkını daraltınca da, “Rabbim beni aşağıladı” der.¹³”

Belâ kelimesi Kur'an'da sözlükte geçen bütün anlamlarını kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Bu kelime ayrıca, bazı sıfatlarla (büyük belâ, apaçık belâ, güzel belâ) beraber de kullanılmıştır. Bakara ve A'raf surelerinde Firavun'un İsrail oğullarına korkunç işkenceler yapmasından bahsedildikten sonra, “Bunda, size Rabbinizden (gelen) büyük belâ vardı.¹⁴” denilmektedir. Burada *belâ* kelimesi “imtihan” anlamına gelebileceği gibi, “nimet” anlamına da gelmektedir¹⁵.

⁸ Mülk 67/1-2; Belâ kelimesi ile ilgili bkz., *Kur'an ve Sünnet'te Belâ- Musibet*, EKEV, c. 1, sy. 3 (Kasım 1998), s.34 vd.

⁹ Bakara 2/155-156.

¹⁰ En'am 6/165.

¹¹ Enbiya 21/35.

¹² A'raf 7/168.

¹³ Fecr 89/15-16.

¹⁴ Bkz., Bakara 2/49; A'raf 7/141.

¹⁵ Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'an*, Mısır, ts., II, 48-49; Mâtürîdî, Ebû Mansûr, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, İstanbul, 2005, I, 123; Zemahşerî, Ebû'l-Kasım Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil*, Beyrut, 1977, I,279; Razî, Fahreddin, *Mefatihü'l-Gayb*, Kahire, s., III, 68,69,70; Beydavî, Abdullah b. Ömer, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Tevil*, İstanbul, 1979, I,121. (*Mecmau't-Tefasir* içinde.); Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an*, Mısır, 1967, I, 387; Ebu's-Suud, *Irşadu'l-Akli's-Selim*, Kahire, ts., I, 100; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, 1979, I, 347; İbn Âşûr, *Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvir*, Tunus, ts., I, 493.

Duhân suresinde Allah, İsrail oğullarına “apaçık belâ¹⁶” mahiyetinde bazı mucizeler (denizin yarılması, bıldırcın ve kudret helvası indirmesi gibi) verdiğiinden bahsetmektedir. Burada *belâ*, yine deneme ve nimet anlamlarına gelmektedir¹⁷. Hz. İbrahim ve oğlu İsmail'in Allah'ın emrini yerine getirmek üzere teslimiyet göstermeleri de Kur'an'da “apaçık belâ” olarak nitelendirilmiştir¹⁸. *Belâ* kelimesinin burada da her iki manaya gelme ihtimali bulunmaktadır. Çünkü, bu sayede samimi olanları diğerlerinden ayırmak mümkün olduğundan *deneme* manasına geldiği gibi, *zorluk* anlamına da gelmektedir. Çünkü bundan daha büyük zorluk yoktur¹⁹. *Zorluk* ve *deneme* kelimeleri, lafzen her ne kadar başka başka kelimeler ise de, anlam olarak aynı gayeyi hedeflemektedirler.

Bedir savaşında müminlerin Kureyş ordusuna karşı cesaretle savaşmaları ve sonuçta Allah'ın onlara zafer bahşetmesi Enfâl²⁰ suresinde “güzel bela” olarak nitelendirilmiştir. Burada “güzel bela” *nimet* olarak değerlendirilebilir. Çünkü Allah, sayılarının azlığına rağmen, sayıca üstün olan müşriklere karşı müminlere zafer vermiştir. Müminler bunu bilip şükretsiner diye²¹. Şükür ise, psikolojik olarak insanın elde edebileceği en büyük nimettir.

Bakara suresinde Tâlut'un, ordusuna, “Allah sizi bir ırmakla imtihan edecektir.”²² demesinden bahsedilmektedir. Allah'ın kullarını çeşitli vesilelerle sınaması, onların nasıl davranacaklarını bilip bilmemesiyle ilgili değildir. Böyle bir sınama, neticeyi önceden bilmediklerinden insanların arasında geçerli olabilir. Allah'ın sonucu bilmesine rağmen insanları sınaması, ortaya çıkacak ve böylece bilfiil gerçekleşecek olan davranışlara göre ceza veya mükafat vermesine dayanmaktadır. Bu da kulları bazı şeylerle mükellef tutmasıyla meydana gelir²³.

Yüce Allah Enbiyâ suresinde, “Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz.”²⁴; A'raf suresinde, “ onları güzellikler ve kötülükler ile sınadık.”²⁵ buyurmuştur. Allah'ın kulunu denemesi yalnızca iyiliklerle olmadığı gibi, sadece başa gelen

¹⁶ Bkz., Duhan 44/33.

¹⁷ Taberî, XXV, 127; Zemaşşerî, III,504; Kurtubî, XVI, 143; Ebu's-Suud, VIII, 63.

¹⁸ Bkz., Saffat 37/106.

¹⁹ Taberî, XXIII, 80-81; Zemaşşerî, III, 348.

²⁰ Enfâl 8/17.

²¹ İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm*, Beyrut 1993, II,327-328.

²² Bakara 2/249.

²³ Râzî, VI, 192.

²⁴ Enbiyâ 21/35.

²⁵ A'raf/168.

kötü olaylarla da olmamaktadır. İnsanlar, sabrı gerektiren musibetlerle Allah tarafından sınanıldığı gibi, şükürü gerektiren nimetlerle de sınanmaktadır²⁶. Öyleyse, Allah'ın kulunu sınaması tek bir yönde olmamaktadır. Allah kullarını farklı mahrumiyetlerle deneyebilir. Bakara suresinde, "Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz."²⁷ buyurulmaktadır. Ayete göre, Allah "biraz" demek yoluyla yukarıda sayılan mahrumiyetlerin hepsiyle kulunu sınamaktadır. Bu türlü sınamadan maksat, kulların Allah'a itaatlerinde devam edip O'nun hükmüne razı olup olmayacaklarının ortaya çıkmasıdır²⁸. Bir sonraki ayette ise, "musibet" kelimesi, başa gelen kötü şeyler konusunda genel bir anlam ifade etmektedir. Bu kötü şeyler, insanı sıkıntıya sokan en küçük şeylerden başlayıp, daha büyüklerine kadar her şeyi içine alır. Nitekim ayağa batan diken bile musibet sayılıp kişinin günahlarına kefarettir²⁹.

Bazı ayetlere baktığımızda Allah belaları, yoldan sapmış insanları veya toplulukları Allah'ı hatırlayıp doğru yola gelmeleri için de göndermektedir. Bütün bu uyarılardan sonra doğru yola gelmezlerse, acı bir şekilde helak edilmektedirler. Nitekim A'raf suresinde Allah, Firavun ailesini doğru yola gelmeleri gayesiyle yıllarca süren kıtlık ve ürün eksikliği ile cezalandırdığından bahsetmektedir³⁰. Aynı surenin daha sonraki ayetlerinde, Firavun ailesinin gönderilen belalar sebebiyle gafletten uyanıp ders almamalarından ötürü, denizde boğuldukları anlatılmaktadır³¹. Zemahşerî, insanların sıkıntı anında daha yumuşak huylu ve telkine daha müsait ruh hali içinde bulunduğunu söylemektedir³². En'am suresindeki bazı ayetlere baktığımızda da Allah'ın aynı maksatla insanları belalara maruz bıraktığını görürüz. Sonuçta, gönderilen bu yoksulluk ve darlıklardan dolayı tövbe edip Allah'a yalvarmalarını nedeniyle helak edilmişlerdir³³.

Bütün bunlardan sonra, Allah'ın kullarına verdiği belaların, rahmeti ve hidayeti gaye edindiği söylenebilir.

²⁶ Zemahşerî, II,572.

²⁷ Bkz., Bakara 2/155.

²⁸ Zemahşerî, I,323.

²⁹ Buhari, Merda, 5; Müslim, Birr,14; Muvatta, Ayn, 6.

³⁰ A'raf 7/130.

³¹ A'raf 7/136.

³² Zemahşerî, II,106.

³³ Bkz., En'am 6/40-45.

b- Hadislerde Belâ Konusunun Ele Alınması

Başta peygamberler olmak üzere, Allah herkesi durumuna göre imtihandan geçirmekte, kimseyi başıboş bırakmamaktadır. Peygamber Efendimiz en şiddetli belalara uğrayanların kimler oldukları sorusuna, "Peygamberler, sonra da onlara en çok benzeyenlerdir" cevabını vermiştir. Sonra bu ifadesini açıklama sadedinde şunları söylemiştir: "Kişi dinî durumuna göre sınanır. O kişi dininde sağlam ise, imtihanı şiddetlenir, zayıf ise, imtihanı hafif olur. Yeryüzünde üzerinde hiçbir hata kalmadan yürüyecek duruma gelinceye kadar sıkıntılar kulun yakasını bırakmaz."³⁴ Hadisten anlaşıldığına göre, insan inanç bakımından güçlendikçe, daha büyük sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Bu sıkıntılar onun günahlarının silinmesini ve şahsiyetinin olgunlaşmasını sağlayarak Allah'a yaklaştırmaktadır. Nitekim, "Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir şey verilmemiştir."³⁵ hadisiyle de sabretmek övülmüştür.

Kulun kazanacağı mükafat da, çektiği sıkıntılarla doğru orantılı olarak artacaktır. Çünkü bir hadiste, "Mükafatın büyüklüğü çekilen sıkıntının büyüklüğüne göredir. Allah, bir kavmi severse onları sınar, buna rıza gösterenler Allah'ın hoşnutluğunu kazanır, isyan edip öfkelenenler Allah'ın gazabını üzerlerine çekerler."³⁶ diye buyurulmaktadır. Sonuçta kazanmak da, kaybetmek de kişinin göstereceği tavra bağlıdır.

Bütün bunlara rağmen Allah'tan bela istemek yerine, dünya ve ahirette afiyet istenmesi tavsiye edilmiştir³⁷. Sıkıntıda olanlara merhamet etmemiz, afiyette olanların da azgınlık göstermeyip Allah'a hamdetmeleri gerektiği bildirilmiştir³⁸.

2- Cezâ Kelimesinin Anlamı

Belâ kavramının anlam alanı içinde yer aldığını düşündüğümüz cezâ kelimesi, Türkçe'de şu anlamlara gelmektedir: 1- Uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya yaptırım. 2- Suç işleyen bir kimsenin yaptırımına, özgürlüğüne, mallarına, onuruna karşı yasaların öngördüğü yaptırım³⁹.

"الجزاء" kelimesi ise, "yeterli olma, hayır veya şer bir davranışın tam karşılığını vermek" anlamına gelmektedir. Kur'an'da bu kelimenin müfâale babı kullanılmamıştır. Çünkü "جازى" fiili, denklik anlamını ifade eden "مكافأة" manasını da taşır. Halbuki

³⁴ Tirmizî, Zühd, 56; Dârimî, Sünen, II, 320; İbn Hanbel, Müsned, I, 172.

³⁵ Tirmizî, Birr, 77.

³⁶ Tirmizî, Zühd, 56; İbn Mace, Fiten, 23.

³⁷ Tirmizî, Daavat, 85, 94, 129.

³⁸ Muvatta, Kelam, 8.

³⁹ Türkçe Sözlük, I, 401.

Allah'ın verdiği nimet denklik bakımından, kuldaki güzel davranışla mukayese edilemez ve denklik söz konusu olamaz⁴⁰. *Lisanu'l-Arab*'ta bu kelimenin, sevap veya ikab (azap, sıkıntı) türünden, bir davranışın karşılığı olduğu söylenir.

Ayrıca bu kelime “ödemek, ifa etmek, fayda vermek” anlamlarına da gelmektedir⁴¹. Nitekim, “Öyle bir günden sakının ki, o gün hiç kimse bir başkası adına bir şey ödeyemez.”⁴²; “Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Hiçbir babanın çocuğuna hiçbir yarar sağlayamayacağı, hiçbir çocuğun da babasına hiçbir yarar sağlayamayacağı günden korkun!”⁴³ ayetlerinde bu anlamlara gelmektedir.

a-Kur'an'da Cezâ Kelimesi

Bu kelime ve türevleri birçok ayette ve hadiste mükafat ve ukubet anlamlarında geçmektedir. Allah, kullarının iyi amellerini kat kat fazlasıyla mükafatlandıracağını vaad ederken, kötü amellerini sadece misliyle cezalandıracağını bildirmiştir. Nitekim, “Kim bir iyilik yaparsa ona on katı vardır. Kim de bir kötülük yaparsa, o da sadece o kötülüğün misliyle cezalandırılır ve onlara zulmedilmez⁴⁴.” ayetinde mükafat manasına gelen ceza için Allah, fazla fazla verirken, ukubet manasına gelen ceza için misliyle karşılık vereceğini beyan etmektedir.

Öyleyse mükafat ve ukûbet manasında cezanın hem dünyada hem de ahirette gerçekleşeceğini Kur'an bize haber vermektedir.

aa- Cezâ Kelimesinin Dünya Hayatında Mükafat ve Ukûbet Manasında Kullanılması

Allah, itaat eden kullarına henüz dünyada iken maddî ve manevî nimetler verecektir. Kur'an'da birçok ayet, جزاء المحسنين، جزاء المحسنين، جزاء المحسنين، جزاء المحسنين gibi ifadelerle son bulmaktadır. Bu ifadelerde yer alan “ceza” kelimesinin mükafat manasına geldiği gayet açıktır.

Bu kelime, gündelik konuşmalarda insanlar tarafından da mükafat anlamında kullanılmaktadır. Nitekim iyilerin (ebrâr) özellikleri sayılırken, “Yedirdikleri kimselere şöyle derler: “Biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden bir karşılık (ceza) ve bir teşekkür beklemiyoruz.”⁴⁵ denilmektedir.

⁴⁰ Isfahanî, Ragıb, a.g.e., s.195-196.

⁴¹ İbn Manzur, a.g.e., I, 619-620.

⁴² Bakara 2/ 48, 123.

⁴³ Lokman 31/ 33.

⁴⁴ En'am 6/160;Bkz., Nisa 4/123;Yunus 10/27;Kasas 28/84;Mümin 40/40; Şûrâ 42/40; Sebe 34/37.

⁴⁵ İnsan 76/9; Bkz., Kasas28/25.

Kamer suresinde geçen bir ayet Allah'ın dünyada iken şükredenleri mükafatlandıracağına dair iyi bir örnektir. Lût kavminin uyarıcıları yalanlaması üzerine taşlar savuran rüzgar gönderilmek suretiyle helak edilmesi anlatıldıktan sonra, "Katımızdan bir nimet olarak bir seher vakti onları kurtardık. Şükredenleri işte böyle mükafatlandırırız.⁴⁶" denilmektedir. Ayrıca ⁴⁷نجزي المحسنين ifadesiyle biten ayetler, bu kelimenin dünya hayatında iken ilgili kişiler hakkında mükafatlandırma anlamında kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Bu kelime, dünya hayatında azgınlık yapanlar, nankörlükte bulunanlar ve suç işleyenler hakkında Allah tarafından cezalandırma (ukûbet) anlamında da kullanılmıştır. Kelimenin işlenen suç karşılığında kullanılması dikkat çekmektedir. Sebe' suresinde Sebe' halkının Allah'ın nimetlerine şükretmeyip nankörlükte bulunmaları üzerine üzerlerine sel gönderildiğinden ve bahçelerinin bozulduğundan bahsedildikten sonra "Nimetlere karşı nankörlük etmeleri sebebiyle onları işte böyle cezalandırdık. Biz (bu şekilde) ancak nankörleri cezalandırırız.⁴⁸"; En'am suresinde, "Yahudilere tımsıklı hayvanların hepsini haram kıldık. Sığır ve koyunların ise, sırtlarında veya bağırsaklarında bulunanlar, ya da kemiklerine karışanlar dışındaki iç yağlarını (yine) onlara haram kıldık. İşte böyle, azgınlıkları sebebiyle onları cezalandırdık. Biz elbette doğru söyleyenleriz.⁴⁹" denilerek, azgınlıkları sebebiyle dünya hayatında iken Yahudilerin cezalandırıldıkları anlatılmaktadır.

Bu kelime insanlar tarafından da cezalandırma anlamında kullanılmaktadır. Nitekim Yusuf suresinde, "Kadın dedi ki: "Senin ailene kötülük yapmak isteyeninin cezası, ancak zindana atılmak veya can yakıcı bir azaptır.⁵⁰"

ab- Cezâ Kelimesinin Ahiret Hayatında Mükafat ve Ukûbet Manasında Kullanılması

Allah, iman edip salih amel işleyenleri, sabredenleri yaptıklarının kat kat fazlasıyla ahirette mükafatlandırarak ve onların kötülüklerini örtecektir. Nitekim Nahl suresinde, "Sizin yanınızdaki tükenir, Allah katında olan ise kalıcıdır. Elbette sabredenlere, yapmakta olduklarının en güzeliyle mükafatlarını vereceğiz. Erkek veya kadın, kim mümin olarak iyi iş işlerse, elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mü-

⁴⁶ Kamer 54/ 35.

⁴⁷ Yusuf 12/22; Kasas 28/14; Saffat 37/80,105,110,121,131; Mürselat 77/44.

⁴⁸ Sebe' 34/17.

⁴⁹ En'am 6/146.

⁵⁰ Yusuf 12/25,74-75.

kafatlarını yapmakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz.⁵¹” denilerek, dünyada yapılan az bir iyiliğe karşı gerçek hayatta çok fazlası verileceği Allah tarafından garanti edilmektedir.

Bir başka ayette ceza kelimesi kullanılmadan bu mükafatın yediyüz misli olacağından bahsedilmektedir⁵². İnsan suresinde iyilerin (ebrâr) özellikleri sıralandıktan sonra, onlara verilecek mükafat konusunda, “Allah da onları o günün kötülüğünden korur ve yüzlerine bir aydınlık ve içlerine bir sevinç verir. Sabretmelerine karşılık da onları cennet ve ipek(ten giysiler) ile mükafatlandırır.⁵³” Nebe’ suresinde de, “Şüphesiz Allah’a karşı gelmekten sakınanlara bir kurtuluş, bahçeler, üzümler, kendileriyle bir yaşta, bülüğe erip olgunlaşmış genç kızlar ve dolu dolu kadehler vardır. Bunlar kendilerine Rabbinden bir mükafat, yeterli bir ihsan olarak verilmiştir.⁵⁴” denilerek muttakilere verilecek cennet nimetleri sayılmaktadır. Ayetlerden edindiğimiz bilgiye göre, dünya hayatı geçici olup, ahiret hayatı ebedidir. Nitekim, “Bu dünya hayatı ancak bir eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur. Keşke bilselerdi!⁵⁵” ayetiyle ve benzer ayetlerle bu hakikate dikkat çekilmiştir.

Cezâ kelimesi Kur’an’da, ahirette cezalandırma anlamında da kullanılmıştır. Allah yaptıkları kötülüklerden dolayı suçluları cezalandıracağını bildirmektedir. Ayetlerini yalanlayanları Allah, “Ayetlerimizi yalanlayanlar ve o ayetlere uymayı kibirlerine yediremeyenler var ya, onlara göklerin kapıları açılmaz. Onlar, deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete de giremezler! Biz suçluları işte böyle cezalandırırız. Onlar için cehennem ateşinden döşek, üstlerinde de cehennem ateşinden örtüler var. İşte biz zalimleri böyle cezalandırırız.”⁵⁶ buyurarak, cehennem azabıyla cezalandıracağını bildirmektedir. Allah “İçlerinden her kim, “Allah’tan başka ben de şüphesiz bir ilahım” derse, böylesini cehennemle cezalandırırız. İşte biz zalimleri böyle cezalandırırız.”⁵⁷ pasajıyla da şirk koşanları cezalandıracağını bildirmektedir.

Allah kendisine iftira atanları cezalandıracağını, “Allah’a karşı yalan uyduran veya kendine bir şey vahyedilmemişken, “Bana vahyolundu” diyen, ya da “Allah’ın indirdiğinin benzerini ben de indireceğim” diye laf eden kimseden daha zalim kimdir?

⁵¹ Nahl 16/96-97; Necm 53/31; Ankebut 29/7; Teğabun 64/9.

⁵² Bakara 2/261.

⁵³ İnsan 76/11,12.

⁵⁴ Nebe’ 78/31-36.

⁵⁵ Ankebüt 29/64; Âl-i İmrân 3/14-15; Tevbe 9/72.

⁵⁶ A’raf 7/40-41.

⁵⁷ Enbiya 21/29.

Zalimlerin şiddetli ölüm sancıları içinde çırpındığı; meleklerin, ellerini uzatmış, “Haydi canlarınızı kurtarın! Allah’a karşı doğru olmayı söylediğiniz ve onun ayetlerinden kibirlenerek yüz çevirdiğiniz için bugün aşağılayıcı azap ile cezalandırılacaksınız” diyecekleri zaman hallerini bir görsen!”⁵⁸ ayetiyle bildirmektedir.

Allah’ın kullarını cezalandırması, onlara zulmetmek veya onlardan intikam almak amacına yönelik olmayıp adaletin tesisine matuftur. Çünkü bu gerçek, “Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün asla zulüm yoktur. Şüphesiz Allah hesabı çabuk görendir.”⁵⁹ ayetinden açıkça anlaşılmaktadır. Cezada esas olan adaletin tesisi, herkese hak ettiğinin verilmesidir. Nitekim bu temel ilkeyi, “Yoksa kötülük işleyenler, kendilerini, inanıp salih amel işleyenler gibi kılacağımızı; hayatlarının ve ölümlerinin bir olacağını mı sanıyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar! Allah, gökleri ve yeri, hak ve hikmete uygun olarak, herkese kazandığının karşılığı verilsin diye yaratmıştır. Onlara zulmedilmez.”⁶⁰ ayetinde de görmekteyiz.

b- Hadislerde Cezâ Konusunun Ele Alınması

Bu kelime hadislerde de mükafat ve cezalandırma anlamında çokça kullanılmaktadır. Oruçlunun ağız kokusunun misk kokusundan daha hoş olduğu belirtilen hadisin sonunda, Allah’ın oruç dışında kalan her iyiliği on mislinden başlamak üzere yediyüz misline kadar mükafatlandıracağı vurgulanmaktadır⁶¹. Hz. Aişe’ye Peygamber Efendimiz’in ahlaki sorulduğunda, “Kötülüğe kötülükle mukabele etmez, o kötülüğü bağışlardı” cevabını vermiştir⁶².

“Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalandırılır.” ayetinin (Nisâ,123) tefsirinde müslümanın hastalanması, çeşitli sıkıntı ve üzüntülere uğramasının işlediği kötülüklerin dünyada iken cezalandırılması olduğu⁶³ Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir. Allah müminleri dünyada da, ahirette de mükafatlandıracaktır. İnanmayanlar iyiliklerinin karşılığını dünyada alacak, ahirette kendisine verilecek bir şey kalmayacaktır⁶⁴.

⁵⁸ En’am 6/93; Ahkaf 46/20.

⁵⁹ Mümin 40/17.

⁶⁰ Casiye 45/21-22.

⁶¹ Muvatta, Siyam, 58.

⁶² Tirmizi, Birr, 69.

⁶³ Müsned, I, 11.

⁶⁴ Müsned, III, 283.

3- Fitne Kelimesinin Anlamı

Belâ kavramının anlam alanı içinde yer alan bu kelime Türkçe'de şu anlamlara gelmektedir: isim olarak "karışıklık ve kargaşa"; sıfat olarak kullanıldığında ise, "fitneci, ara bozucu" anlamlarını taşır⁶⁵.

الفتنة kelimesi, "aslî unsurları fazlalıklarından ayrılıp ortaya çıkması için altını ateşe atmak" demektir. "İnsanın ateşe atılması" anlamında da kullanılır. Bu kelime yer yer "mihnet, azap ve deneme" anlamlarında da kullanılır. Fitne, Allah'tan ve insanlardan gelmesi muhtemel, istenmeyen durumlar olabilir. Allah'tan gelirse bir hikmete bağlı olduğu düşünülür. Allah'ın emri olmaksızın kullardan gelirse, fitnenin her çeşidi her yerde kerih görülür⁶⁶. *Lisanu'l-Arab*'da bu kelimenin temelde, "denemek, sınamak, imtihan etmek" anlamlarına geldiği söylenmektedir. Mallar, çocuklar, görüş ayrılıkları, başkalarını ateşte yakmak, "fitne" kelimesiyle ifade edilmektedir. Bu kelime bir şeyi aşırı sevmek, tutulmak, beğenmek gibi anlamlara da gelebilir. Fitne, günah ve dalalet anlamına da gelir. İnsanları aldatması ve günahları süslü göstermesi sebebiyle şeytana, el-fettân, el-fâtin denmiştir⁶⁷.

a- Kur'an'da Fitne Kelimesi

Bu kelime Allah'ın insanları dünya hayatının çeşitli nimetleri ve sıkıntıları ile imtihan etmesi anlamında Kur'an'da çokça geçmektedir. Nitekim, "İnsanlar, "inandık" demekle, imtihan edilmeden bırakılacaklarını mı zannederler? Andolsun, biz onlardan öncekileri de imtihan etmiştik. Allah doğru söyleyenleri de mutlaka bilir, yalancıları da mutlaka bilir."⁶⁸ buyurularak, imtihana tabi tutulmak yoluyla doğru söyleyenlerle yalancıların ortaya çıkması sağlanacaktır. Allah, "Onlardan bazı kesimlere, kendilerini sınamak için dünya hayatının süsü olarak verdiğimiz şeylere gözünü dikme. Rabbinin rızıkı daha hayırlı ve daha kalıcıdır."⁶⁹ buyurarak, dünya hayatının süsleriyle de kullarını sınavacağına bildirmektedir.

Bu kelime, "Sonra şüphesiz ki Rabbin, eziyete uğrattıldıktan sonra hicret eden, sonra Allah yolunda cihat edip sabreden kimselerin yanındadır."⁷⁰ ayetinde, "azap ve işkence etmek, eziyet etmek" anlamında kullanılmıştır. Yine aynı kelime, "İnsanlar-

⁶⁵ *Türkçe Sözlük*, I, 792; Bu kelimenin Türkçe ve Arapça'daki anlamları için bkz., *İslâmiyât*, c.2, sy.2, (nisan-haziran 1999), s. 138 vd.

⁶⁶ İsfahanî, Ragıb, a.g.e., s.623-624.

⁶⁷ İbn Manzur, a.g.e., X, 178-181.

⁶⁸ Ankebut 29/2-3.

⁶⁹ Taha 20/ 131, 40, 85; Sâd 38/ 24; Duhân 44/17; Tevbe 9/126.

⁷⁰ Nahl 16/110.

dan öyleleri vardır ki, "Allah'a inandık" derler. Ama Allah uğrunda bir ezaya uğratılınca insanlardan gördükleri baskı ve işkenceyi Allah'ın azabı gibi tutar. Andolsun, Rabbinden bir yardım gelecek olsa mutlaka, "Biz de sizinle beraberdik" derler. Allah, herkesin kalbinde olanı en iyi bilen değil midir?⁷¹ ayetinde de "azap ve işkence" anlamında kullanılmaktadır. Görüldüğü üzere söz konusu kelime, Allah'a nispet edilmeden, "azap etmek" anlamlarında kullanılmaktadır.

Ayrıca, doğru yoldan saptırmak⁷², kargaşa çıkarmak, bozgunculuk yapmak⁷³ gibi olumsuzluk ifade eden anlamları da vardır.

b- Hadislerde Fitne Konusunun Ele Alınması

Bu kelime hadislerde de geçmektedir. Hz. Peygamber işlerin karıştığı, kargaşalığın ve fesadın alıp yürüyeceği zaman ruhunun teslim alınmasını istemiştir⁷⁴. Bu kelime hadislerde "azap ve doğru yoldan saptırma" anlamında geçmektedir. Nitekim Hz. Peygamber cehennem ve kabir azabından, zenginlik, fakirlik ve Deccal'ın yoldan saptırmasından Allah'a sığınmıştır⁷⁵.

4- Musibet Kelimesinin Anlamı

Bu kelime Türkçe'de; Ansızın gelen felaket, sıkıntı veren şey. Sıfat olarak da mecazen "uğursuz" anlamlarında kullanılmaktadır⁷⁶.

اصاب fiilinden gelen Musibet (sıkıntı) kelimesi, hayır ve şer içeriklidir⁷⁷. Bir başka yerde ise, çoğul sığası olan المصائب el-mesâib; "zamanın başa getirdiği sıkıntılar" şeklinde anlaşılmıştır⁷⁸.

a- Kur'an'da Musibet Kelimesi

اصاب fiili mazi ve muzari hallerinde çok geçtiği halde "musibet" kelimesi Kur'an'da 10 yerde geçmektedir. Geçtiği her yerde bu kelime, اصاب mazi fiiline ve muzari formlarına fail kılınmıştır. Kelime her ne kadar yapısı itibariyle hayırda ve şerde kullanılmaya müsait olsa da, geçtiği yerlerin hepsinde türü belirtilmeksizin mutlak anlamda "sıkıntı"yı ifade etmektedir. Nitekim, "Onlar; başlarına bir *musibet*

⁷¹ Ankebut 29/10; Yunus 10/83; Burûc 85/10; Enfâl 8/25.

⁷² Saffat 37/162

⁷³ Al-i İmran 3/7; Tevbe 9/48.

⁷⁴ Muvatta, Kur'an, 69.

⁷⁵ Buhari, Daavat, 83; Müslim, Zikr, 14.

⁷⁶ Türkçe Sözlük, II, 1594.

⁷⁷ İsfahanî, Ragıb, a.g.e., s.495-496.

⁷⁸ İbn Manzur, a.g.e., VII, 433.

gelince, 'Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz' derler.⁷⁹ ayetinde sıkıntının türü belirtilmemiştir.

Münafıkların hallerinden bahsedilirken, "Kendi işledikleri yüzünden başlarına bir musibet geldiği, sonra da, "Biz iyilik etmek ve uzlaştırmaktan başka bir şey istememiştik" diye Allah'a yemin ederek sana geldikleri zaman halleri nasıl olur?"⁸⁰ denilmektedir.

Yalnız Maide suresi 106. ayette bu kelime, "ölüm musibeti, sıkıntısı" şeklinde geçmektedir. حسنة، فضل، خير⁸¹ fiili hayırda kullanılacaksa bu fiilden sonra kelimleri getirilmektedir.

b- Hadislerde Musibet Konusunun Ele Alınması

Bu kelime hadislerde de geçmektedir. Bir musibete uğrandığında، انا لله وانا اليه راجعون ayeti okunduktan sonra Allah'tan musibetin sevabı istenip peşinden o musibetten daha hayırlısının verilmesi hususunda Allah'a dua edilmesi tavsiye edilmektedir⁸². Bir başka hadiste, musibetin sevabı konusunda istekli davranılmaya teşvik edilmektedir⁸³. Yine bir hadiste, bir faydaya erişildiğinde Allah'a hamdedip şükretmek, bir musibete uğrandığında da hamdetmek ve sabretmek müminin güzel özelliklerinden görülmektedir⁸⁴.

5- Azab Kelimesinin Anlamı

Bu kelime Türkçe'de, büyük sıkıntı, eziyet, ezilme ve dünyada günah işlemiş olanlara ahirette verilecek ceza gibi manalar ifade eder⁸⁵.

Azab, birine şiddetli acı vermek, onu aç, susuz ve uykusuz bırakmak demektir. Bir insanın hayatının tadını tuzunu kaçırap onu hasta etmek ve sıkıntılara düşürmek de azab kelimesinin anlamlarındandır⁸⁶. Bu kelime, birini bir şeyden menetmek, o kişiyi o şeyden el çektirmek anlamına da gelir⁸⁷.

⁷⁹ Bakara 2/156; Musibet kelimesi ile ilgili bkz., *Kur'an ve Sünnet'te Belâ- Musibet*, EKEV, c. 1, sy. 3 (Kasım 1998), s.37-44.

⁸⁰ Nisa 4/62; Musibet kelimesinin geçtiği diğer ayetler için bkz., Nisa 4/72; Al-i İmran 3/165; Tevbe 9/50; Kasas 28/47; Şura 42/30; Hadid 57/22; Teğabun 64/11.

⁸¹ Nisa 4/73, 79; Hac 22/11.

⁸² Muvatta, Cenaiz, 14.

⁸³ Tirmizi, Zühd, 29.

⁸⁴ Müsned, I, 173.

⁸⁵ *Türkçe Sözlük*, I, 183.

⁸⁶ İsfahanî, Ragıb, a.g.e., s.555.

⁸⁷ İbn Manzur, a.g.e., IX, 100.

a- Kur'an'da Azab Kelimesi

Bu kelime ayetlerde yalın halde kullanıldığı gibi, birçok ayette isim ve sıfat tamlamaları halinde de kullanılmaktadır. Mesela bu kelime عظيم، مهين، أليم، نكرا، مستقر gibi sıfatlar almaktadır. Yine aynı kelimeye سوط، شديد، سوء، أشد، غليظ، قريب، غير مردود، الأدني، واصب، كبيراً، الأكبر، حريق، يوم عظيم، الله، هون، خلد، يوم محيط، اخرة، ربك، يوم عقيم، جهنم، يوم الظلة، سعير، نار، حريم، يوم عظيم، الله، هون، خلد، يوم محيط، اخرة، ربك، يوم عقيم، جهنم، يوم الظلة، سعير، خزي gibi isimlere ise kendisi muzâf olarak kullanılmaktadır.

Allah bu kelimeyi inkarcılıklarının ve işledikleri günahlarla suçlarının bir cezası olarak inanmayanlar hakkında kullanmaktadır⁸⁸.

Allah, toplumun bozulmasına sonra da çökmesine neden olan kötülöklere ve günahlara öncülük edip insanları doğru yoldan saptıranlara kat kat azap edeceğini bildirmektedir. Nitekim, "Allah şöyle der: "Sizden önce gelip geçmiş cin ve insan toplulukları ile birlikte ateşe girin." Her topluluk (arkasından gidip sapıklığa düştüğü) yoldaşına lanet eder. Nihayet hepsi orada toplandığı zaman peşlerinden gidenler, kendilerine öncülük edenler için, "Ey Rabbimiz! Şunlar bizi saptırdılar. Onlara bir kat daha ateş azabı ver" derler. Allah der ki: "Her biriniz için bir kat daha fazla azap vardır. Fakat bilmiyorsunuz⁸⁹." ayetinde ifade edilenler bunu doğrulamaktadır.

Allah, topluma örnek teşkil etmelerinden ve bu konuda sorumluluk taşıdıklarından dolayı Peygamber hanımlarına, "Ey Peygamber'in hanımları! İçinizden kim apaçık bir çirkinlik yaparsa onun cezası iki kat verilir. Bu Allah'a göre kolaydır."⁹⁰ şeklinde uyarıda bulunmaktadır.

İnsanın yaptığı eziyet, işkence, kötü muamele gibi davranışlar da bu kelime ile ifade edilmektedir. Firavunun İsrail oğullarına reva gördüğü işkenceden bahsedilirken, "Hani, sizi azabın en kötüsüne uğratan, kadınlarınızı sağ bırakıp, oğullarınızı boğazlayan Firavun ailesinden kurtarmıştık⁹¹." denilmektedir.

Allah azabını yalnızca ahirete tahsis etmemiş, dünyada da inanmayanlara azap edeceğini bildirmektedir. Haşır suresi 3. ayette Allah Yahudiler hakkında, "Eğer Allah, onlar hakkında sürgüne hükmetmemiş olsaydı, muhakkak kendilerine dünyada yine azap edecekti. Ahirette ise, onlar için cehennem azabı vardır." ve Yunus suresi

⁸⁸ Zuhuruf 43/74; Ahkaf 46/20,34; Azâb ve azâbın kısımları, azâba götüren sebepler, azâbdan koruyan değerler konusunda geniş bilgi için bkz., Faiz Kalın, Kur'an'da Azâb Kavramı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 1995.

⁸⁹ A'raf 7/38; Hüd 11/19-20. Ahzâb 33/30.

⁹⁰ Ahzâb 33/30.

⁹¹ Bakara 2/49; Araf 7/141; İbrahim 14/6; Yusuf 12/25; Neml 27/21.

98. ayette, “Yunus’un kavminden başka, keşke (azabı görmeden) iman edip, imanı kendisine fayda veren bir tek memleket halkı olsaydı! (Yunus’un kavmi) iman edince, dünya hayatında (sürüklenebilecekleri) rezillik azabını onlardan uzaklaştırmış ve onları belli bir zamana kadar yararlandırmıştık.” buyurmaktadır. Bunun örneklerini çoğaltmak mümkündür.

Allah tarafından gönderilen peygamberlere inanmayan, onlarla eğlenip yalayan, zulüm ve haksızlık yapan bazı inkarcı kavimlerin bu suçlarının bir cezası olarak dünyada helak edilmelerini de bu kategoride değerlendirebiliriz. Nitekim Nuh, Hud, Salih, Lut ve Şuayb peygamberlerin kavimleri helak edilmiştir. Hz. Nuh’un kavmi, “Nuh kavmini de, peygamberleri yalanladıkları vakit suda boğduk. Onları insanlara bir ibret yaptık ve zalimlere elem dolu bir azap gönderdik.” ayetinden (Furkan, 37) açıkça anlaşıldığına göre, tufan olayıyla boğularak helak edilmiştir. Hz. Hud’un kavmi de, Hud suresi 58. ayette belirtildiğine göre (“Helak emrimiz gelince, Hud’u ve beraberindeki iman etmiş olanları, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları ağır bir azaptan kurtardık.”) helak edilmiştir.

Hakka suresi 4-5. ayetlerde anlatıldığına göre Hz. Salih’in kavmi de, (“Semud ve Ad kavimleri, yüreklerini hoplatacak olan büyük felaketi (kıyameti) yalanladılar. Semud kavmi korkunç bir sarsıntı ile helak edildi.”) yok edilmiştir. Hz. Lut’un kavmi de, Kamer suresi 33-35. ayetlerde anlatıldığına göre (“Lut kavmi de uyarıcıları yalanladı. Şüphesiz biz de üzerlerine taşlar savuran bir rüzgar gönderdik.”) cezalandırılmıştır. Dünyada iken helak edilen kavimlerin listesini uzatmak mümkündür. Ancak konunun anlaşılması bakımından verdiğimiz örnekler kanaatimizce yeterlidir.

Allah, dünyada yok olma ile sonuçlanan nihaî azabını göndermeden önce, ders alıp işledikleri suçlardan dönmelerini sağlamak amacıyla inkarcılara bazı felaketler de göndermiştir. Nitekim Firavun ve taraftarlarının hayatını felç eden sel, çerkege, kurbağa, kan gibi felaketler gönderilmiştir. Bunun üzerine Hz. Musa’dan, üzerlerine gönderilen felaketlerin kaldırılması hususunda Allah’a dua etmesini istemişler, bu felaketler kaldırıldığı takdirde iman edeceklerine ve İsrail oğullarını kendisiyle beraber göndereceklerine dair söz vermişlerdir. Ancak felaketler kaldırıldığı halde sözlerini yerine getirmemişlerdir. Allah da onları Nil nehrinde boğmuştur⁹².

⁹² A’raf/133-136.

Bu konuyla ilgili olarak Secde suresinin 20-21. ayetlerini de ("Fasıklık edenlere• gelince onların barınağı ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde oraya döndürülürler ve onlara, "Yalanlamakta olduğunuz ateş azabını tadın" denir. Andolsun, dönsünler diye biz onlara (ahiretteki) en büyük azaptan önce (dünyadaki) yakın azabı elbette tattıracağız.") burada zikredebiliriz

b- Hadislerde Azab Konusunun Ele Alınması

Bu kelime hadislerde de aynı anlamda kullanılmaktadır. Bir hadiste yolculuğun azaptan bir parça olduğu belirtildikten sonra, kişiyi uykusuz, aç ve susuz bıraktığı açıklaması getirilmektedir⁹³. Bu da azabın anlamına uymaktadır. Hz. Peygamber, Allah'a sığındığı bazı kötü özelliklerin yanında, kabir azabından da Allah'a sığınmaktadır⁹⁴.

SONUÇ

Çalışmamızda ele aldığımız kelimelerin Kur'an ve hadiste yoğun bir şekilde kullanılmakta olduğunu, bazıları arasında çok yakın anlam benzerliği bulunduğunu müşahade ettik. Bazılarında görünüşte anlam benzerliği olmakla beraber, her birinin çıkış noktası ve gayesi farklıdır. Bazılarında ise, 'deneme, sınama, kişinin karakterini ortaya çıkarma' hedefi gözetilirken, diğer bazılarında da 'işledikleri günahlardan ötürü cezalandırma' gayesini görmekteyiz. İşte bu yüzden kelimelerin bağlamlarına, ifade ettikleri manalara ayrı bir ihtimam göstermenin gerekliliğini vurgulamanın bir sorumluluk olduğu kanaati hasıl olmuştur.

Allah bazı hikmetlere mebni olarak kullarını bela ve musibetlere duçar etmektedir. Bu olumlu karşılanmalıdır. Sabredilirse sonunda bazı iyiliklere ulaşılabileceği bilinmelidir. Kişinin başına gelen musibetlerden dolayı 'cezasını buldu' türünden sözler sarf edilmemelidir.

Yapılan açıklamalardan anlaşılacağı gibi, müminin başına gelen sıkıntı ve felaketler cezalandırma değildir. Allah tarafından imtihana tabi tutulmadır veya günahlarının silinmesine bir vesiledir. Mümin olmayanların yaşadıkları felaketler ise, inkarcılıklarına karşılık azaba uğratılmalarıdır. Sınama amaçlı olmayıp cezalandırma değildir. Bazen inkarcılıklarından vazgeçip tövbe etmelerini sağlamak için de olabilir.

* Burada fasıklık edenlerden maksadın inkarcılar olduğu ve bunun gerekçeleri konusunda bkz., Râzî, Fahreddin, et-Tefsîru'l-Kebîr, Mısır 1938, XXV, 182vd.

⁹³ Muvatta, İstizan, 15.

⁹⁴ Ebu Davud, Salat, Babun fi'l-isti'aze. (Hadis no: 1540)